

ŽIVOT

LIST ZA
UNUTARNJU KULTURU

Broj 2.

Studeni 1921.

Godina III.

Dante Alighieri (1321 — 1921).

I. Kozelj D. I. Travnik.

Poput plahe večernje sjene, što se šulja i gubi pod obroncima udaljenih gora, minuo je 600. spomendan smrti prvaka na kršćanskom Parnasu. I Život će ovim člankom informativne naravi da prinese čedan tribut njegovoj neumrljaj uspomeni.

I. Čovjek.

Roden u Firenzi g. 1265. živio je Dante Alighieri na vrhuncu jedne velike povjesne periode, na pragu dvaju vijekova, u doba, kad je duh kršćanstva, kako kaže Vilmar, postao upravo narodnim duhom zapadnih naroda; kad su duhom kršćanstva bili proniknuti ne samo viši staleži, plemstvo i svećenstvo, nego kad je ovaj duh potpuno prozeo i široke mase, i to ne samo kao nauka, nego kao činjenica, kao životni faktor. Dvije silne ideje, papinstvo i „sveto rimsko carstvo,“ okupile su zapadne narode u jednu veliku kršćansku obitelj, usadile u njih onu svijest jedinstva i zajedničkih interesa duhovnih i materijalnih, koja je bila podobna da dovede kršćanski zapad do realizacije križarskih vojna.

No živio je Dante također u vrijeme, kad su u ovu divnu harmoniju počeli zadirati prvi zvuci disonance narušujući krasni onaj sklad: borba kraljeva protiv vrhovne glave kršćanstva, borba gradova protiv vlasti careva, borba ojačanog i osviještenog građanstva protiv feudalnog plemstva, isticanje pojedinih nacija s njihovim vlastitim jezikom i vlastitim interesima i nacionalnim težnjama: sve su to simptomi novoga doba.

Dante je u potpunom smislu riječi dijete svoga doba; njegov život, njegova djela odsjev su vremena, u kojem je živio. U njem je, da se poslužimo riječima Hettingerovim, kucalo srce njegova doba, u njem je ono postalo osoba. Srednji vijek zasjao je u njem još jedamput u punom svijetlu.

Kao što je nesiguran dan njegova rođenja, tako je i ostali život pjesnikov dosta taman. Mi ističemo samo dvije stvari, koje duboko zasijecaju u njegov život. U devetoj godini svojoj upoznao je Beatricu: ona je odsad ideal njegova života, uvijek živi izvor, predmet i cilj njegova pjesničkog stvaranja. O osobi se Beatricinoj više nagada, negoli stalna znade. Sigurno je, da je Danteova ljubav k njoj bila plemenita i idealna. Kao i drugim pjesnicima onog doba ona mu je andeosko biće, odsjev ljepote

i dobrote Božje. Štovanje i ljubav k njoj diže ga, oplemenjuje i odvraća od svega, što je nisko i nje nedostojno. Ova ljubav ostaje živa i onda, kad Beatrica mlada umire, a Dante postaje otac obitelji. Tako je idealna ta ljubav, da neki Beatricu uopće ne smatraju realnim bićem, nego ili apstrakcijom rimsko-njemačkog carstva ili koje filozofske ideje, a Gietmann drži, da je Beatrica simbol Crkve, i prema tome tumači duševni razvoj i djela Danteova. — Drugi događaj, koji je ostavio dubok trag u njegovim djelima, jest progonstvo iz rodnog mu grada. Dante je u zrelijoj dobi aktivno sudjelovao u upravi i političkim borbama svog rodnog grada. G. 1302. pade žrtvom stranačke mržnje i nesnošljivosti. Progнан iz domovine boravio je po raznim mjestima Italije kod svojih kneževskih prijatelja. Nije mu se ispunila vruća želja, da se povрати u Firenzu. Umro je u Ravenni 14. septembra 1321.

Već je Danteov savremenik Villani rekao, da najbolju sliku karaktera pjesnikova podaju sama njegova djela. Mi ćemo ovdje istaknuti najmarkantnije crte njegova značaja. Dante bijaše, veli Baibo, najviše Talijan među Talijanima svoga vijeka. Plemenit i otvoren, žestok u mržnji, velik u ljubavi. Najjača je crta njegova bića: vjera u idealni poredak svijeta, što se osniva na kršćanstvu, od kojeg prima smisao, svrhu i sredstva. Sve patnje njegova burnog života vode ga k idealu, k Bogu, koga u svem nalazi, koji svojim sjajem preobražava sve, što mu je miło: Beatricu, domovinu, slobodu i čovječanstvo. Njemu ostaje vjeran do smrti. Odatle njegova ljubav k istini, koja ne uzmiče pred vremenim interesima, odatle i njegova neugasiva čežnja za znanjem, njegova muževna, neslomiva odvažnost, neumorna marljivost i uvijek čvrsta nada u pobjedu. Dante bijaše vanredno oštrouman, pronicav duh, a usto čovjek neobično duboka i topla čuvstva. Ljubi pravednost nada sve i čvrsto uvjeren, da je pozvan za reformatora, bezobzirno stupa k cilju ne štedeći nikoga bio on prijatelj ili neprijatelj, no dobro razlikuje osobu od ustanove, poštuje auktoritet i pun je počitanja spram Crkve i objavljene istine. — Ne smijemo prešutjeti dvije mane, koje se jače ističu u njegovu značaju: slavičnost i srdžbu. Sam pjesnik to često i otvoreno priznaje i okajava svoju slabost.

2. Pjesnik i književnik.

Kud i kamo više nego li osoba napunjuju nas udivljenjem Danteova djela: ona mu pribaviše trajan spomen. Osim raznih lirskih pjesama prvo mu je oveće djelo *Vita nuova* (Novi život). To je povijest novog života, što se u njem budi iza prvog poznanstva s Beatricom, povijest radosti i boli prve njegove idealne ljubavi. Sastoji se od 31 lirске pjesme, od kojih ima 25 soneta, jedna balada i 5 kanzona; njima je pjesnik dodao bilješke i tekst u prozi, kojim tumači pjesme i povezuje ih u organičku cjelinu. *Convivio* (Gozba) prvo je veće znanstveno

djelo. Zapravo je to komentar triju kanzona Danteovih, ali su kanzone samo podloga i izlika za vrlo opširna znanstvena razmatranja o svim mogućim pitanjima tadašnjeg vremena, tako te je „Convivio“ neka vrsta enciklopedije 13. stoljeća. Dante je jedan od prvih, koji se tu u znanstvenom djelu poslužio narodnim jezikom talijanskim. A napisao je djelo, kako sam veli, poglavito zato, da i manje obrazovanim omogući pristup k stolu znanosti. Druga je svrha djelu apologetska. Protivnici su ga zbog nekih pjesama „Novog života“ i nekih drugih lirskih pjesama prekoravali s lascivnosti ili barem s lakoumnosti. Pjesnik hoće da im pokaže, kako mu krivo podmeću niske motive, i kako se on umije i s muževnim samo prijetorom i ustrajnošću latiti teška i ozbiljna posla. Već u tom djelu spominje, da će napisati raspravu, gdje će potanje razložiti svoje nazore o narodnom jeziku. To je Dante izveo u djelu *De vulgari eloquentia* (O narodnom govoru). Svoje političke nazore kao ghibelin iznio je Dante u donekle polemičkom djelu *De Monarchia*, gdje plađira za universalnost kršćanske monarhije i neovisnost njezinu od duhovne vlasti. Uz politička pisma pripisuju se Danteu još pjesnička parafraza sedam pokorničkih psalama, Vjeronjanja apoštolskog, Očenaša, Zdrave Marije i rasprava „Quaestio de aqua et terra.“

Najvažnije djelo, kojim se Dante ovjekovječio i stekao ime pjesničkog Tome Aquinca, kršćanskog pjesnika par excellence, jest njegova *Divina commedia* (Božanstvena komedija). Tu je zgrnuo pjesnik u sutonu svoga života svu svoju ljubav, sve svoje znanje i iskustvo. U Vita nuova susrećemo lirskog pjesnika, u Convivio filozofa, u Quaestio de aqua et terra prirodoznanca, u knjizi *De vulgari eloquentia* filologa, u raspravi *De Monarchia* političara, u njegovoj vjeroispovijesti kršćanina, ali u Božanstvenoj komediji stupa pred nas sav Dante, sa svojim dobrim i lošim stranama, svojim dubokim i ostrim umom, svojom snažnom i živom fantazijom, stupa pred nas Dante pjesnik, učenjak, državnik, domoljub, čovjek i katolik. S pravom veli V. Huber o Božanstvenoj komediji „... da u cijelom carstvu umotvora ljudskih nema ni jednog jedinog pjesmostvora, koji bi se po važnosti sadržaja, po uzvišenom duhu i misli, po dubokom, svetom i ozbiljnom shvaćanju i po doličnoj savršenosti izvedbe u najtežoj vrsti ljepote mogao o bok staviti Danteovu eposu.“ Prevedena je Božanstvena komedija na sve svjetske jezike, na mnoge i po više puta, tako n. pr. na njemački do 30 puta, na poljski do 20 puta. U hrvatskom imamo prijevod Božanstvene komedije od bisk. Uccelinija i Buzolića, u prozi od dr. Ise Kršnjavija (dosad *Pakao i Čistilište*). Po cijelom svijetu ustrojila su se osobito u 19. vijeku učena društva i akademije, da proučavaju i tumače ovo remek-djelo svjetske književnosti, iz kojeg ljudski um neprestano crpe novu pouku i nasladu.

Po literarnoj formi uzima se Božanstvena komedija obično za epos. Predmet su mu zadnje stvari čovjekove: pakao, čistilište i raj, ukratko, prekogrobni život, pa je prema tomu razdijeljena Božanstvena komedija u tri dijela: Pakao, Čistilište, Raj.

Ali opet je Božanstvena komedija epos svoje vrste. Else Hasse nazivlje je „epos o unutarnjem čovjeku.“ Fingirajući fantastički smjelu viziju u obliku putovanja kroz tri carstva kršćanskog prekogrobnog života prikazuje nam Dante ovu viziju kao svoj vlastiti doživljaj; on sam s dušom i tijelom stoji usred radnje, kako govori i radi, gleda i trpi. Ova je vizija kao pjesnička povijest njegove duše, alegorija njegova unutarnjeg duševnog doživljaja. Voden svijetlom zdravog razuma (Vergilom) pjesnik uvida svoju zabludu, podaje se kroz čistilište na strmi put pokore i očišćenja, dok ga objavom prosvjetljeni razum (Beatrica) dovede do savršenosti po Isusu Kristu preporođenog čovjeka. Zato zove Hettinger Božanstvenu komediju najljepši produkt lirске poezije.

A uza sve to Božanstvena je komedija velepjesan čovječanstva: individualnost zastupa tip, čovjek reprezentira čovječanstvo. „Svoje zablude s puta Božjega, svoju pokoru i svoje oslobođenje po vjeri i milosti prikazuje nam pjesnik, ali u njem izbija cijela povijest grijeha i otkupljenja. Danteov umotvor stavlja pred nas i ujedno rješava veliki, vječni i jedini problem našeg života — otkupljenje od grijeha i konačno blaženstvo u Bogu, kao izvoru istine i ljubavi“ (Hettinger). Božanstvena komedija je povijest svakog čovjeka i čitavog čovječanstva. I sve, što zasijeca u razvoj te povijesti, sve je u ovom djelu obuhvatio veliki i silni duh Danteov. Pripinjala nam se, kao da se Dante svojim dubokim i oštrim umom, svojom titanskom fantazijom doista vinuo do same biti Božje, koja je izvor, pralik i svrha svega stvorenja, da u njoj promatra sve i gleda njezine nedohitne osnove, po kojima vodi svemir k onoj svrsi, za koju je stvoren. Sve tu ima svoju svrhu i značenje. Neumanjen u svojoj vrijednosti stoji uz materiju duh, razum uz vjeru, sloboda volje uz milost, domovina uz Crkvu, poganska mudrost uz kršćansku objavu. Upravljanje Providnosti u historiji svijeta sjajno je opravdano, jer onkraj groba sve će se izglatiti, sve zagonetke riješiti, bit će umirena i udovoljena težnja ljudskog uma i srca za istinom i blaženstvom.

Velike ideje, vječne i nevidljive prostore svladava Dante svojom silnom fantazijom i stavlja ih pred naše oči u živim slikama i plastičkoj punini. Ko bajni prizori jedne veličanstvene, jedinstvene drame, kojoj je pozornica nebo i zemlja i pakao, živo se i zorno odigrava pred očima čitatelja povijest njegove duše, povijest ljudskog roda, povijest svemira i njegovog Uzročnika. I kao što je ova povijest uvijek aktualna, tako će uvijek aktualna biti i Božanstvena komedija.

(Nastavit će se.)